

КАКВО ОЗНАЧАВАТ ОСНОВНИТЕ ПРАВА ЗА ХОРАТА В ЕС?

РЕЗЮМЕ

ПРОУЧВАНЕ ЗА ОСНОВНИТЕ
ПРАВА

2

Какво мислят и знаят хората за правата на човека

6

Възгледи за функционирането на демократичното общество и политическото участие

12

Добра администрация и корупция в публичните услуги

© Агенция на Европейския съюз за основните права, 2021 г.

Възпроизвеждането е разрешено, при условие че се посочи източникът.

За използването или възпроизвеждането на снимки или други материали, които не са обект на авторско право на Агенцията на Европейския съюз за основните права, е необходимо да се иска разрешение пряко от носителите на това авторско право.

Нито Агенцията на Европейския съюз за основните права, нито което и да е лице, действащо от името на Агенцията, носят отговорност за начина, по който би могла да бъде използвана съдържащата се в настоящата публикация информация.

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2021 г.

Print	ISBN 978-92-9461-121-5	doi:10.2811/830618	TK-01-20-642-BG-C
PDF	ISBN 978-92-9461-084-3	doi:10.2811/085087	TK-01-20-642-BG-N

Снимки:

Корица: © iStock/filadendron

Страница 5: © FRA

Страница 6: © iStock/Владимир Владимиров

Страница 10: © iStock/miodrag ignjatovic

Страница 11: (ляво) © iStock/Chris Ryan; (right) © iStock/Zolnierек

Страница 12: © iStock/notwaew

Страница 13: (ляво) © iStock/Chris Ryan; (right) © iStock/Zolnierек

Страница 16: © iStock/mediaphotos

ЕС се основава на ценностите на демокрацията, върховенството на закона и зачитането на правата на човека. Въпреки това тези ценности и дискусиите относно основните права на равнището на ЕС и държави членки могат да изглеждат отдалечени в ежедневието на хората.

Като има предвид това, FRA проведе проучване, за да установи какво разбират, знаят и преживяват хората на практика във връзка с основните им права. Получените данни осигуряват изчерпателни и съпоставими доказателства в това отношение.

В настоящото резюме се представят основните заключения от проучването на FRA. Тяхната цел е преди всичко да бъдат информирани институциите на ЕС, правителствата и институциите на държавите членки, както и защитниците на правата на човека и организациите на гражданското общество, относно мястото на основните права в обществата на ЕС въз основа на онова, което хората мислят и преживяват.

Запознаването с тези заключения е изключително важно за онези, които вярват в основаните на доказателства политики, които се разработват „отдолу нагоре“. Онези, чиято работа обхваща основните права, могат да използват данните, за да обосноват, а също и за да преосмислят собствените си представи за това, което обществото мисли и преживява.

Констатациите могат също така да осигурят полезна информация за действия в областта на основните права и в крайна сметка да се използват за постигане на положително въздействие върху прилагането на правата на практика.

Терминологична бележка

„Основни права“ е терминът, който се използва за „права на човека“ във вътрешния контекст на ЕС. В някои въпроси от проучването се използва терминът „права на човека“, тъй като е по-лесно разбираем за хората, които отговарят на въпросника. В настоящото резюме двата термина са използвани взаимозаменяемо.

Проучване за основните права: основни факти

В проучването за основните права са събрани данни от 29 държави – 27 държави – членки на ЕС, Обединеното кралство (държава – членка на ЕС по време на събирането на данни) и Северна Македония (единствената държава извън ЕС със статут на наблюдател към FRA към момента на разработването на проучването).

Като цяло, по проучването са събрани данни от 34 948 респонденти. Направена е представителна извадка от респондентите от всяка държава, която обхваща от около 1000 в повечето държави до около 3000 лица във Франция и Германия.

Проучването за основните права е проведено онлайн в Австрия, Германия, Дания, Естония, Люксембург, Нидерландия, Обединеното кралство, Финландия, Франция и Швеция. В други държави интервюиращите се свързаха с респондентите лично. Интервютата са проведени между януари и октомври 2019 г.

Резултатите са представителни на равнището на ЕС, както и за всяка държава по отношение на лицата, които са на 16 или повече години, чието обичайно пребиваване е в държавата, в която са участвали в проучването.

КАКВО МИСЛЯТ И ЗНАЯТ ХОРАТА ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Повечето хора смятат, че правата на човека са важни за създаването на по-справедливо общество, но социално слабите са по-малко склонни да вярват, че правата на човека са от полза за тях.

СТАНОВИЩЕ 1 НА FRA

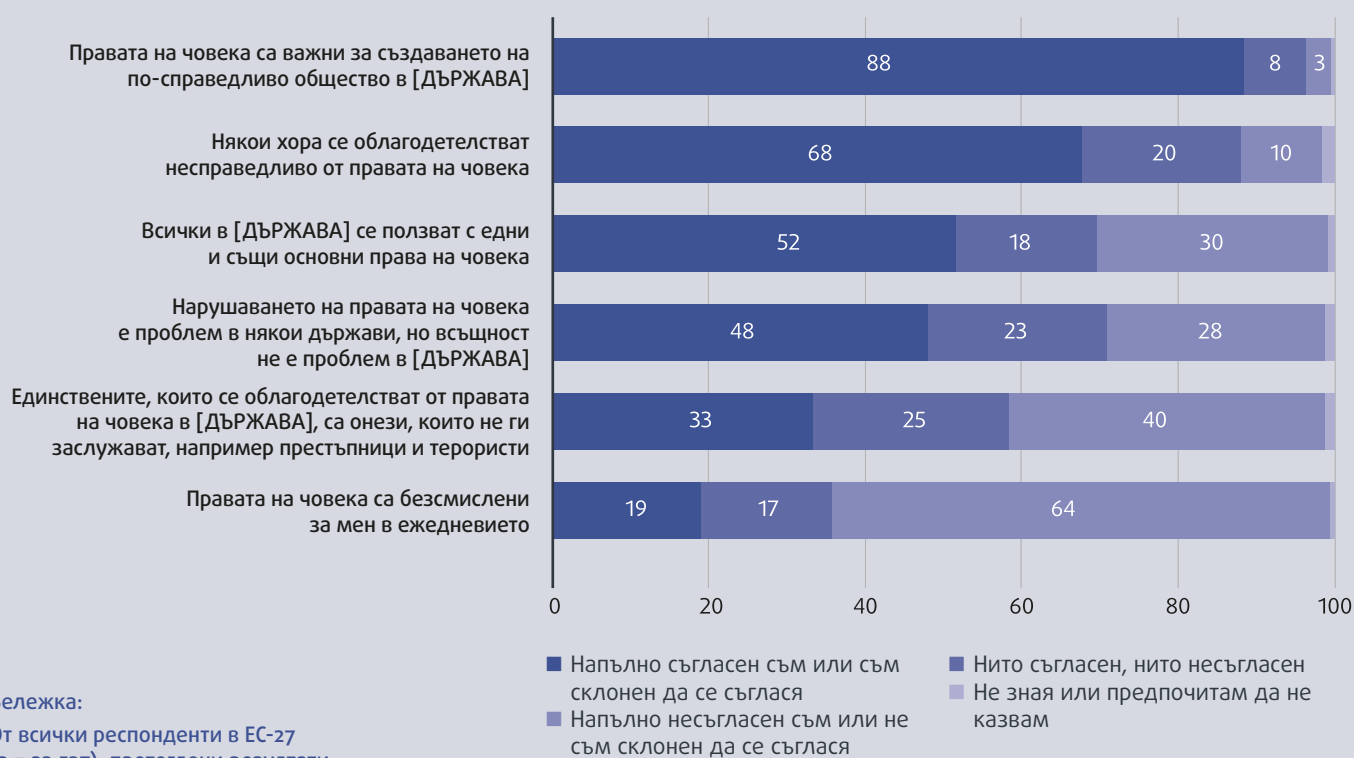
ЕС и неговите държави членки следва да предприемат целенасочени мерки, за да гарантират, че онези, които се борят „да свържат двата края“ и които е по-вероятно да мислят, че не всички разполагат с едни и същи основни права на човека, са ефективно информирани за техните права и начините как да ги потърсят. Те следва също така да предприемат действия, с които да помогнат за повишаване на осведомеността на лицата с по-ниско ниво на образование относно правата, с които разполагат. Държавите — членки на ЕС, които осъществяват такива мерки на национално равнище, следва да обмислят използването на наличните механизми за финансиране от ЕС и ангажирането на съответните национални организации, по-специално националните институции за правата на човека, органите за равенство и институциите на омбудсмана.

Тези мерки следва да включват усилия за комуникация, насърчаване и осигуряване на достъп до основните права, които хората имат. Държавите членки биха могли да проучат в тясно сътрудничество с организации на гражданското общество съществуващите форуми и канали за провеждане на ефективна комуникация относно правата, която да бъде насочена към конкретни социални групи, както и като използват социалните медии успоредно с конвенционалните медии.

- ★ Почти 9 от 10 лица (88 %) в ЕС смятат, че правата на човека са важни за създаването на по-справедливо общество в тяхната държава. Това варира от „нисък процент“ — 76 % в Унгария до „висок процент“ — 96 % в Малта. Освен това почти две трети (64 %) не са съгласни с твърдението „правата на човека са безсмислени за мен в ежедневието“. Това показва, че голяма част от хората в ЕС вярват, че правата на човека могат да играят полезна и значима роля в живота им.
- ★ В същото време почти 7 от 10 европейци (68 %) смятат, че някои лица несправедливо се облагодетелстват от правата на човека. Една трета (33 %) са съгласни с твърдението, че „единствените хора, които се облагодетелстват от правата на човека, са онези, които не ги заслужават — например престъпници и терористи“.
- ★ Резултатите показват връзка между доходите и нивата на образование на лицата и възгледите им за правата на човека. Хората, които посочват, че се борят да свържат двата края на доходите на домакинството си (т.е. имат затруднения да плащат за нещата, от които се нуждаят), както и онези, чието най-високо завършено ниво на образование е долен курс на средно образование или по-ниска степен на образование, е по-малко вероятно да бъдат на мнение, че всички в тяхната държава се ползват с еднакви права на човека. Те смятат същевременно, че някои хора се облагодетелстват несправедливо от правата на човека.
- ★ Например 44 % от лицата, на които им е трудно да свържат двата края, са съгласни с твърдението, че „единствените, които се облагодетелстват от правата на човека, са онези, които не ги заслужават — например престъпници и терористи“. За сравнение, съгласни с това твърдение са 27 % от лицата, чиито настоящи доходи са им достатъчни. Освен това 38 % от по-възрастните хора — онези на възраст над 65 години — са съгласни с това твърдение в сравнение с 27 % от лицата на възраст между 16 и 29 години. В същото време 43 % от лицата, които изпитват силни ограничения в обичайните си дейности в продължение на години — например хора с увреждания или дългосрочни здравословни проблеми — приемат това твърдение в сравнение с 32 % от онези, които не изпитват такива ограничения.

- ★ В 11 от 27-те държави — членки на ЕС 50 % или повече са съгласни или категорично съгласни, че нарушаването на правата на човека всъщност не е проблем в тяхната държава, а вместо това е нещо, което се случва „другаде“.
- ★ Разбивката на резултатите по социално-демографски характеристики показва, че хората, които свързват двата края със „затруднение“ или „с голямо затруднение“, е по-малко вероятно да се съгласят (или да бъдат напълно съгласни), че нарушаването на правата на човека всъщност не е проблем в тяхната държава: това се наблюдава при 43 % в сравнение с 54 % от лицата, които свързват двата края „лесно“ или „много лесно“. Мъжете също са по-склонни да изразят такова мнение (52 %) отколкото жените (44 %).

ФИГУРА 1: МНЕНИЯ ОТНОСНО ИЗБРАНИ АСПЕКТИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА (ЕС-27, %)

► Бележка:
От всички респонденти в ЕС-27 (n = 32 537); претеглени резултати.

Източник: FRA, Проучване за основните права за 2019 г. [Събиране на данни в сътрудничество с CBS (Нидерландия), CTIE (Люксембург) и Statistics Austria (Австрия)]

„Естония като цяло е държава, в която се зачитат правата на човека, но според мен проблемът е в това, че хората с ниски доходи се справят трудно (пенсионери, хора с увреждания).“

(Мъж, между 16 и 29 години, респондент от проучването, Естония)

В съответствие с новата стратегическа програма за ЕС за 2019–2024 г. ⁽¹⁾ основен приоритет за Съюза е изграждането на справедлива и социална Европа чрез осъществяването на Европейския стълб на социалните права ⁽²⁾ успоредно със „справедливия преход“ към устойчиво „зелено“ бъдеще ⁽³⁾. С оглед на тези ангажименти, безработицата и животът в условия на бедност и социално изключване пречат на пълното упражняване на правата.

⁽¹⁾ Европейски съвет (2019 г.), **Нова стратегическа програма за периода 2019–2024 г.**

⁽²⁾ Европейски парламент, Съвет на Европейския съюз, Европейска комисия, **Междуйнституционална прокламация относно европейския стълб на социалните права**, Брюксел, 13 декември 2017 г., (ОВ С 428, 13.12.2017 г., стр. 10). **Европейският стълб на социалните права** обхваща 20 принципа, чрез които се осигуряват нови и по-ефективни права за гражданите на ЕС. Той има 3 основни ключови области: равни възможности и достъп до пазара на труда, справедливи условия на труд и социална закрила и приобщаване (в принцип 3 относно равните възможности се посочва, че всеки има право на равно третиране и равни възможности по отношение на заетостта, социалната закрила, образованието и достъпа до стоки и услуги, които са достъпни за обществеността).

⁽³⁾ Вж. Европейска комисия (2020 г.), *Launching the Just Transition Mechanism – for a green transition based on solidarity and fairness* (Въвеждане на механизма за справедлив преход – за екологичен преход, основан на солидарност и справедливост).

Хартата на основните права на ЕС има пряко отношение към прилагането на правото на ЕС, като, по отношение на най-силно маргинализираните групи в ЕС в социален и икономически аспект ще бъде затруднено реализирането на някои от правата, заложи в Хартата, което е отразено в резултатите от няколко въпроса от проучването. Значение имат редица права от Хартата. За да бъдат посочени някои от тях, това са човешко достойнство (член 1), свобода при избор на професия и право на труд (член 15), равенство между жените и мъжете (член 23), недискриминация (член 21), социална сигурност и социална помощ (член 34), закрила на здравето (член 35) и свободно движение и пребиваване (член 45).

Правото на достъп до правосъдие (член 47 от Хартата) също е от значение при разглеждането на резултатите от проучването. Достъпът до правосъдие е компрометиран, когато хората — особено онези от маргинализираните групи, които, например, не могат да „свържат двата края“ от финансова гледна точка — възприемат принципите на взаимозависимост и взаимоограничаване на системата като „чужди“ за ежедневието им, което се усложнява допълнително от липсата на знания за правата и получаването на достъп до тях.

Хартата на основните права на ЕС се познава по-слабо от други международни инструменти за правата на човека и нейното познаване зависи от нивото на образование на хората.

СТАНОВИЩЕ 2 НА FRA

Като използват заключенията на Съвета на ЕС от 2019 г. относно Хартата, държавите — членки на ЕС следва да обмислят как най-добре да предоставят на обществеността „достъпна информация“ относно основните права, залегнали в Хартата. Това също би подпомогнало усилията на работещите на национално равнище в областта на правата на човека за повишаване на осведомеността и подобряване на прилагането на Хартата.

Когато популяризира Хартата, ЕС следва да подкрепя редовния обмен на практики и изводи между държавите — членки на ЕС с цел постигане на по-високи нива на осведоменост и знания относно Хартата, особено в държавите членки, в които проучването за основните права показва по-ниски нива на осведоменост. Това може да бъде реализирано като част от съществуващия ангажимент на ниво работна група на Съвета „Основни права, граждански права и свободно движение на хора“ (FREMP) за провеждане на годишен диалог относно Хартата.

★ Всеки втори запитан (53 %) е чувал за Хартата на основните права на Европейския съюз. По-малко лица са чували за Хартата отколкото за Европейската конвенция за правата на човека и Всеобщата декларация за правата на човека.

Тази констатация може би трябваше да се очаква, като се има предвид, че Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) съществува от повече от седемдесет години, докато Хартата на основните права на ЕС е сравнително „млада“, тъй като е приета преди двадесет години. Данните обаче показват, че разликата между информираността на хората относно Хартата и ЕКПЧ е най-малка в онези държави, които са се присъединили към Съвета на Европа през 90-те години и в които ЕКПЧ е прилагана за по-кратък период.

★ Хората с по-ниски образователни нива е по-малко вероятно да са информирани за някой от трите международни инструменти за правата на човека, за които е зададен въпрос в проучването — Всеобщата декларация за правата на човека, Европейската конвенция за правата на човека и Хартата на основните права на ЕС.

★ В допълнение към образованието на хората, други социално-демографски характеристики, свързани с по-ниската информираност относно документите за правата на човека, включват трудности при свързването на двата края с текущия доход на домакинството, по-висока възраст (възраст над 65 години), както и безработица или настъпило пенсиониране.

Хартата е един от най-съвременните и изчерпателни правно обвързващи документи за правата на човека. Тя има същата правна стойност както Договорите за Европейския съюз. В член 51 от Хартата се изисква ЕС и държавите членки – когато действат в рамките на правото на ЕС – да зачитат правата, да спазват принципите и да насърчават прилагането на разпоредбите на Хартата. **В заключенията на Съвета на ЕС от 2019 г. относно Хартата** държавите членки се призовават да увеличат дейностите за повишаване на осведомеността и обучението относно Хартата сред ключовите участници в областта на правата на човека, като същевременно признават ролята на FRA в това отношение. В заключенията на Съвета също така се подчертава, колко е важно на „широката общественост“ предоставянето на достъпна информация относно правата, залегнали в Хартата.

ФИГУРА 2: ИНФОРМИРАНост ЗА ОСНОВНИТЕ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА (ЕС-27, %)

Бележки:

От всички респонденти в ЕС-27, които бяха помолени да попълнят раздела „Осведоменост за правата и отговорности“ от проучването (n = 24 354); претеглени резултати.

Източник: FRA, Проучване за основните права за 2019 г. [Събиране на данни в сътрудничество с CBS (Нидерландия), CTIE (Люксембург) и Statistics Austria (Австрия)]

ВЪЗГЛЕДИ ЗА ФУНКЦИОНИРАНЕТО НА ДЕМОКРАТИЧНОТО ОБЩЕСТВО И ПОЛИТИЧЕСКОТО УЧАСТИЕ

Младите хора придават по-ниско ниво на важност от по-възрастните хора на различните аспекти на функционирането на демократичните общества, за които са зададени въпроси в проучването.

СТАНОВИЩЕ 3 НА FRA

За да се засили участието на младите хора във функционирането на демократичното общество като ключов стълб за упражняването на основните права, Европейската комисия и държавите членки следва да вземат предвид констатациите от проучването, които показват, че лицата на възраст между 16 и 29 години придават по-ниски нива на важност на ключовите аспекти на демокрацията — при изпълнението на **стратегията на ЕС за младежта** за периода 2019—2027 г. Тази стратегия на равнището на ЕС включва „активизиране на участието на младите хора в демократичния живот, включващо достъп до качествена информация, удостоверена от надеждни източници, и насърчаване на участието в европейските и други избори“. Важно е младите хора да участват пряко в този процес.

ЕС и неговите държави членки следва да разгледат променящите се модели на политическа ангажираност на младите хора и да проучат нови начини за ангажиране и ефективно общуване с младите хора в цяла Европа.

- ★ 86 % от хората вярват, че свободните и честни избори са много важни за демокрацията. Като цяло трима от петима души или повече придават голямо значение на всеки от шестте елемента на демокрацията, за които се задават въпроси в проучването. Резултатите варират от 60 до 86 %, в зависимост от аспекта, за който се задават въпроси. (Вж. карето за списък с точните зададени въпроси.)
- ★ Младите хора във възрастовата група между 16 и 29 години систематично придават по-ниско ниво на важност на шестте аспекта на демокрацията, за които са зададени въпроси в проучването, в сравнение с по-възрастните хора. Младите хора (58 %) например придават по-малко значение на въпроси относно свободата на опозиционните партии да критикуват правителството, отколкото по-възрастните групи (70 % от хората на възраст между 54 и 64 години и 69 % от хората на възраст 65 или повече години) .
- ★ В член 165 от Договора за функционирането на ЕС се изисква Съюзът да предприеме действия, за да насърчи участието на младите хора в демократичния живот в Европа. В стратегията на ЕС за младежта за периода 2019—2027 г., която представлява рамката за сътрудничество в областта на политика на ЕС за младежта, се насърчава участието на младите хора в демократичния живот, като същевременно се подкрепя тяхната социална и гражданска ангажираност. Освен това, в **Резолюцията на Европейския парламент от 15 януари 2020 г. относно Конференцията за бъдещето на Европа** се изразява убеждението, че с осигуряването на участието на младежите ще бъде съществено част от дълготрайното въздействие на Конференцията и се изисква да се организират конкретни младежки събития в този контекст.

Какви въпроси постави проучването?

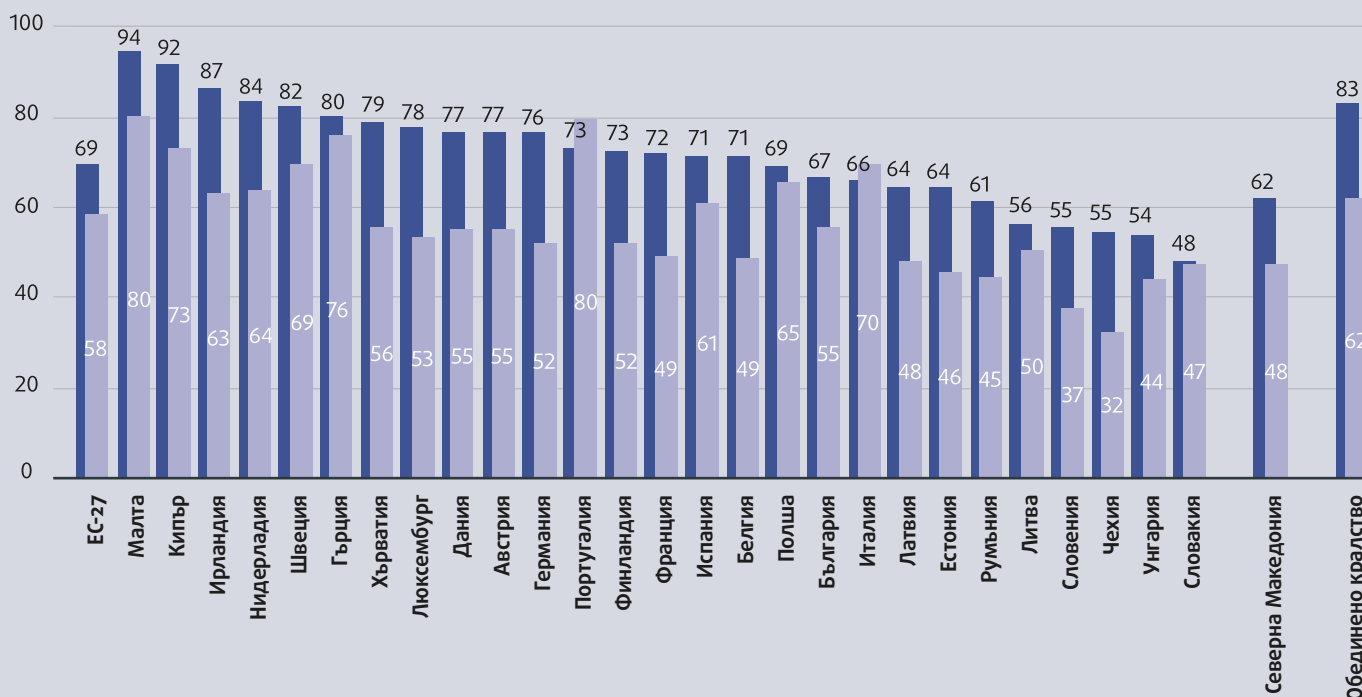
Колко важни според Вас са следните неща за демокрацията?

- Изборите да бъдат свободни и честни
- Избирателите да обсъждат политиката с други хора преди да решат как да гласуват
- Опозиционните партии да са свободни да критикуват правителството
- Изразяването в медиите да бъде свободно от влиянието на правителството
- Правата на групите на малцинствата да са защитени

- Гражданите да имат последната дума по най-важните политически въпроси, като гласуват за тях пряко на референдуми

Респондентите имаха възможност да отговорят на всеки елемент като изберат стойност от скала, варираща от „1 – изобщо не е важно“ до „7 – изключително важно е“. Освен това на респондентите, които не са избрали една от тези категории отговори, беше дадена възможност да отговорят с „предпочитам да не казвам“ или „не зная“.

ФИГУРА 3: РАЗГЛЕЖДАНЕ НА СВОБОДАТА НА ОПОЗИЦИОННИТЕ ПАРТИИ ДА КРИТИКУВАТ ПРАВИТЕЛСТВОТО Е ОТ ГОЛЯМО ЗНАЧЕНИЕ, ХОРА НА ВЪЗРАСТ МЕЖДУ 16 И 29 ГОДИНИ И НА 65 И ПОВЕЧЕ ГОДИНИ, ПО ДЪРЖАВИ (%) ^(а) ^(б)

Бележки:

^(а) От всички респонденти в ЕС-27, Обединеното кралство и Северна Македония, които бяха помолени да попълнят раздела „Осведоменост за правата и отговорности“ от проучването (n = 26 045); претеглени резултати.

^(б) Респондентите имаха възможност да отговорят на всеки елемент като изберат стойност от скала, варираща от „1 – изобщо не е важно“ до „7 – изключително важно е“. Освен това на респондентите, които не са избрали една от тези категории отговори, беше дадена възможност да отговорят с „предпочитам да не казвам“ или „не зная“. Резултатите по-горе се основават на респонденти, избрали стойности 6 или 7 по седемточковата скала.

Източник: FRA, Проучване за основните права за 2019 г. [Събиране на данни в сътрудничество с CBS (Нидерландия), CTIE (Люксембург) и Statistics Austria (Австрия)]

Хората вярват в демократичните принципи, но твърде много хора се чувстват „изоставени“ от основната политика и политиците.

СТАНОВИЩЕ 4 НА FRA

За да се подобри политическото участие в ЕС, са необходими съгласувани усилия за справяне с констатацията от проучването, според която по-голямата част от хората считат, че „основните партии и политиците не се интересуват от хора като мен“, което се отразява и в констатацията, че шансовете им за работа намаляват, ако не принадлежат към политическата партия, която е на власт. ЕС и държавите членки трябва да обърнат специално внимание на онези групи в обществото, които се чувстват най-откъснати от демократичните процеси — например хората, които изпитват затруднения да се справят с настоящите си доходи.

„Диалозите с гражданите“ и свързаните с тях консултации са утвърден инструмент за ангажиране в ЕС, чрез които може да се достигне до различни групи в обществото по отношение на важни политически въпроси. Необходимо е обаче значително преосмисляне на тези инструменти, за да достигнат до онези, които са в икономически неравностойно положение, както и за да се осигури евентуалното им редовно взаимодействие с тях.

За да бъде жизнеспособно гражданското общество и да има независими, плуралистични и отговорни медии — подкрепени от свободата на изразяване — е необходима подкрепа на равнището на ЕС и на равнище държави членки за ролята, която играят за засилване на демократичния ангажимент като средство за отстояване на основните права.

- ★ По-голямата част от хората в ЕС (60 %) са съгласни или категорично съгласни, че основните партии и политиците не се интересуват от тях.
- ★ Усещането, че „основните партии и политиците не се интересуват от хора като мен“ се засилва сред хората, които се борят да свържат двата края с доходите на домакинството си, онези, които са завършили най-много долен курс на средно образование, както и хората, които изпитват силни ограничения в обичайните си дейности в продължение на години (поради увреждания или дългосрочни здравословни проблеми). Например 73 % от хората, на които им е трудно или много трудно да свържат двата края с настоящите си доходи на домакинството, са съгласни с това твърдение. За сравнение, съгласни с това твърдение са 45 % от онези, които свързват двата края лесно или много лесно.
- ★ 63 % вярват, че хората имат по-големи възможности да бъдат наети на работа, ако принадлежат към политическата партия, която е на власт. Резултатите показват големи различия между държавите — членки на ЕС по отношение на степента, до която хората смятат, че това е така. Струва си да се отбележи, че подобни възгледи са по-често срещани сред хората, които се борят да свържат двата края.

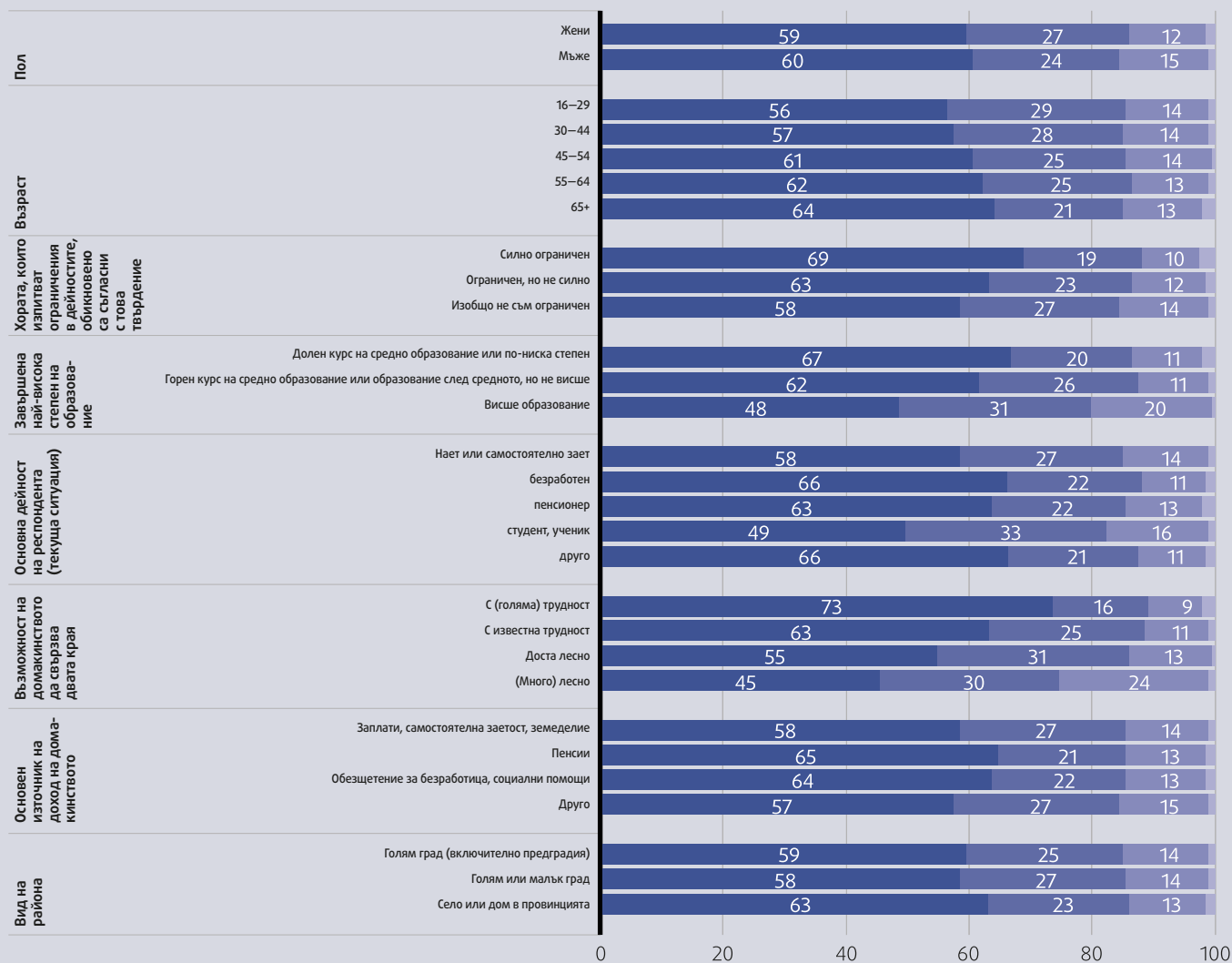
Демокрацията е, наред с правата на човека и върховенството на закона, един от трите стълба, които укрепват Европейския съюз, а трите заедно са сред основните ценности на Съюза, както е посочено в член 2 от Договора за Европейския съюз. Разделянето на властите, политическите свободи, прозрачността и отчетността са международно признати принципи на една добре установена и добре функционираща демокрация. Правата на човека или основните права — както се споменават във вътрешния контекст на ЕС — имат ключово значение за доброто функциониране на демократичните общества в ЕС.

Програмата на ЕС „Европа за гражданите“, която има за цел да се подобрят условията за гражданско и демократично участие на гражданите на ниво ЕС, е важна част от инструментариума на ЕС за насърчаване на демократичния ангажимент. **Конференцията за бъдещето на Европа** представлява голяма паневропейска демократична инициатива, която има за цел да взаимодейства по-ефективно с гражданите на ЕС. Това е друг механизъм, чрез който ЕС се опитва да взаимодейства с гражданите по отношение на демократичните процеси в съответствие с принципите, заложили в Хартата относно правата на гражданите, като правото да избират и да бъдат избирани на избори за Европейски парламент (член 39), както и правото да избират и да бъдат избирани на общински избори (член 40).

„Правата на човека се спазват, когато човек има политически контакти. Обикновеният човек е незащитен.“

(Жена, на възраст над 65 години, респондент в проучването, Испания)

ФИГУРА 4: МНЕНИЯ ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЕТО „ОСНОВНИТЕ ПАРТИИ И ПОЛИТИЦИТЕ НЕ СЕ ИНТЕРЕСУВАТ ОТ ХОРА КАТО МЕН”, ПО ИЗБРАНИ СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ (ЕС-27, %) ^(а) ^(б)

Бележки:

^(а) От всички респонденти в ЕС-27, които бяха помолени да попълнят раздела „Осведоменост за правата и отговорности“ от проучването (n = 24 354); претеглени резултати.

^(б) За повече информация относно социално-демографските променливи, използвани в анализа, вж. приложение I към основния доклад.

- Напълно съгласен съм или съм склонен да се съглася
- Напълно несъгласен съм или не съм склонен да се съглася
- Нито съгласен, нито несъгласен
- Не зная или предпочитам да не казвам

Източник: FRA, Проучване за основните права за 2019 г. [Събиране на данни в сътрудничество с CBS (Нидерландия), CTIE (Люксембург) и Statistics Austria (Австрия)]

Една четвърт от хората смятат, че съдебната власт не е независима, а според всеки пети неправителствените организации (НПО) и благотворителните организации винаги могат да бъдат обект на сплашване от страна на правителството.

СТАНОВИЩЕ 5 НА FRA

Констатацията, че малко повече от една четвърт от гражданите на ЕС смятат, че съдиите в тяхната държава не могат да изпълняват функциите си без влияние от страна на правителството — като този дял достига до петдесет процента в някои държави членки — показва, че са необходими конкретни мерки за подобряване на общественото доверие в независимостта на съдебната власт. При липсата на такова доверие се подкопават ключови демократични принципи и основни права, като правото на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес, както и правото на равенство и добра администрация.

Като се има предвид, че констатациите от проучването показват, че според всеки пети човек НПО и благотворителните организации никога не са свободни от сплашване от страна на правителството, особено важно е държавите членки да утвърждават свободите и правата на участниците в гражданското общество.

ЕС и неговите държави членки следва систематично да събират надеждни данни от независими източници за общественото мнение относно независимостта на съдебната власт, както и относно възможността на НПО и благотворителните организации да работят без влияние от страна на правителството. По този начин Комисията и други институции на ЕС, както и държавите членки ще разполагат с допълнителна доказателствена основа за формулиране на последващи действия. Такива данни могат да бъдат полезни и за важни инициативи, като например годишната оценка на Комисията за върховенството на закона в държавите членки.

- ★ Един от четирима (27 %) в ЕС смята, че в неговата държава съдиите „никога“ или „рядко“ могат да си изпълняват функциите без влияние на правителството. Резултатите варират от 47 % в Хърватия до 11 % в Дания и във Финландия.
- ★ 37 % от хората в ЕС смятат, че НПО и благотворителните организации през повечето време или винаги могат да си изпълняват функциите без заплаха от правителството. Междувременно 34 % смятат, че това е така в някои случаи. Всеки пети (21 %) е убеден, че това никога не е така или рядко е възможно.

Съгласно член 47 от Хартата на основните права на ЕС (право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес) независимите съдилища са от съществено значение за гарантиране на ефективната съдебна защита на основните права. Ефективната съдебна защита, която е едновременно основно право и общ принцип на правото на ЕС, представлява „конкретен израз“ на върховенството на закона, както е подчертано от Съда на Европейския съюз в неговата съдебна практика съгласно член 19, параграф 1 от Договора за Европейския съюз (ДЕС) — например по дело C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* (решение от 27 февруари 2018 г., точка 32).

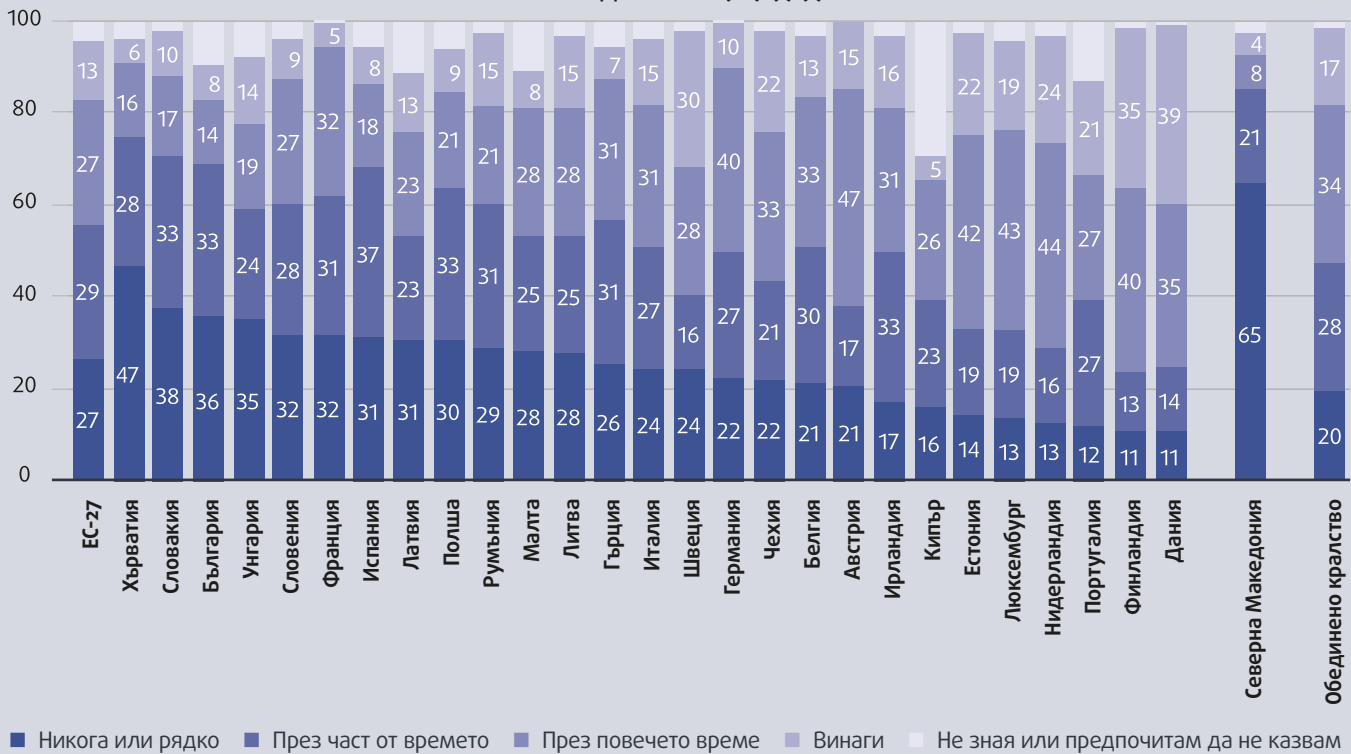
„На първо място са Ви необходими връзки, за да бъдете назначен за съдия, така че влиянието започва още на този етап.“

(Жена, между 45 и 54 години, участник във фокус група, България)

Никоя демокрация не може да процъфтява и без активно гражданско общество, както е посочено в Съобщението на Комисията относно *укрепване на върховенството на закона в Съюза*, публикувано през юли 2019 г. В този контекст Хартата включва права на свобода на събранията и сдруженията (член 12) и свобода на изразяване на мнение и свобода на информация (член 11). Тези права се прилагат за държавите — членки на ЕС, когато действат в рамките на правото на ЕС, и са от особено значение за това как държавите членки третират организацията на гражданското общество в ЕС.

ФИГУРА 5: ВЪЗПРИЯТИЯ ОТНОСНО СПОСОБНОСТТА НА СЪДИИТЕ ДА ИЗПЪЛНЯВАТ ФУНКЦИИТЕ СИ БЕЗ ВЛИЯНИЕ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО, ПО ДЪРЖАВИ (%) ^(а) ^(б)

■ Никога или рядко ■ През част от времето ■ През повечето време ■ Винаги ■ Не зная или предпочитам да не казвам

Източник: FRA, Проучване за основните права за 2019 г. [Събиране на данни в сътрудничество с CBS (Нидерландия), CTIE (Люксембург) и Statistics Austria (Австрия)]

Бележки:

^(а) От всички респонденти в ЕС-27, Обединеното кралство и Северна Македония, които бяха помолени да попълнят раздела „Осведоменост за правата и отговорности“ от проучването (n = 26 045); претеглени резултати.

^(б) Категориите отговори, използвани в проучването, са „Никога“, „Рядко“, „Понякога“, „През повечето време“, „Винаги“, „Предпочитам да не казвам“ и „Не знам“. На фигурата са комбинирани някои от първоначалните категории отговори, както е посочено в етикетите на категориите.

ДОБРА АДМИНИСТРАЦИЯ И КОРУПЦИЯ В ПУБЛИЧНИТЕ УСЛУГИ

Онези, които най-много се нуждаят от качествено обслужване от публичната администрация — като хора с дългосрочни здравословни проблеми — посочват, че се сблъскват с определени предизвикателства.

СТАНОВИЩЕ 6 НА FRA

Държавите — членки на ЕС следва да гарантират, че информацията относно правата на хората по отношение на публичните услуги се предоставя своевременно и е достъпна за всички. Те следва да обърнат специално внимание на групите, които може би най-силно се нуждаят от такива услуги — например хора с дългосрочни здравословни проблеми или увреждания, както и по-възрастни хора.

- ★ По отношение на проблемите при взаимодействието с публичната администрация и местните органи, хората най-често отбелязват, че обработването на техния въпрос е отнело много време и че са се сблъскали с трудности при намирането на подходяща информация.
- ★ Хората, които изпитват ограничения в обичайните си дейности в дългосрочен план (поради увреждания или дългосрочни здравословни проблеми), както и хората с по-ниско образование или с ограничени икономически възможности, се затрудняват с намирането на информация за услугите, предоставяни от публичната администрация и местните органи.

- ★ Един на всеки десет души (11 %) смята, че не е третиран еднакво с другите при взаимодействието с публичната администрация.

Например 17 % от хората, които свързват двата края трудно или с големи затруднения, вярват, че не са били третирани еднакво с другите от публичната администрация или местните органи. За сравнение, в това са убедени 8 % от хората, които свързват двата края лесно или много лесно.

- ★ Хората, които изпитват сериозни ограничения в обичайните дейности в дългосрочен план (поради увреждане или дългосрочни здравословни проблеми), е по-вероятно да се сблъскат с проблеми по отношение на услугите, предоставяни от публичната администрация и местните органи: 54 % спрямо 39 % от хората без ограничения. По същия начин хората, които се борят да се справят с доходите на домакинството си, е по-вероятно да се сблъскат с такива проблеми: това се наблюдава при 48 % в сравнение с 39 % от хората, които свързват двата края лесно или много лесно.

„Като майка на дете с увреждане е ужасяващо да разберете колко малко помощ и насоки получавате по отношение на правата, възможностите и т.н.“

(Жена, между 30 и 44 години, респондент от проучването, Дания)

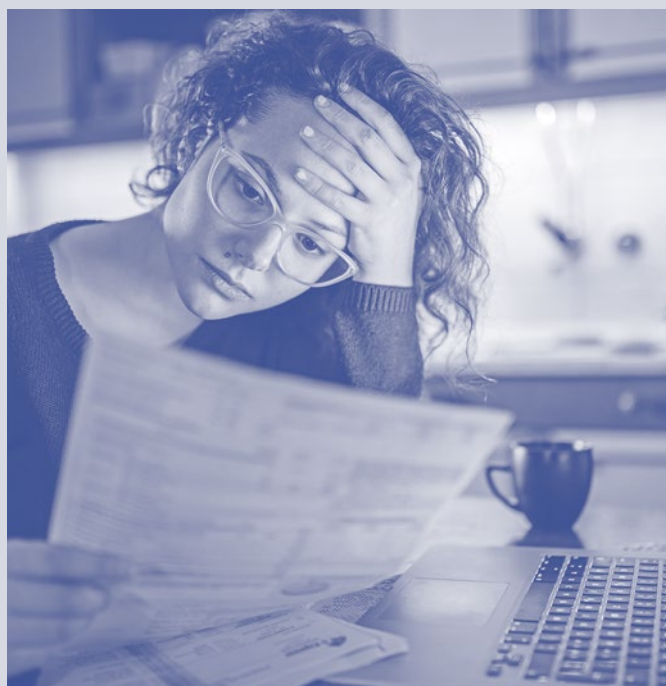
Хората с висше образование обаче посочват и по-висок процент проблеми с услугите, предоставяни от публичната администрация и местните органи, в сравнение с хората, завършили най-много дълга курс на средно образование. Тази е констатация, която може да отразява по-високите очаквания спрямо предоставянето на услуги сред по-образованите лица.

Правото на добра администрация, изразено в член 41 от Хартата, е основно право, което е неразделна част от правния ред на ЕС. Като общ принцип на правото на ЕС, този член има обвързваща сила за държавите членки и когато действат в рамките на правото на ЕС. Общите национални задължения произтичат и от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и свързаната с нея съдебна практика на Европейския съд по правата на човека и по-специално във връзка с концепцията за добро управление. Съгласно тези минимални стандарти всеки има право засягащите го въпроси да бъдат разглеждани от публичните органи безпристрастно, справедливо и в разумен срок. Други свързани аспекти включват прозрачност и достъп до информация, които са ключови инструменти за националните принципи на взаимозависимост и взаимоограничаване.

Ролята на публичната администрация и местните органи за осигуряване на достъпна и лесна за разбиране информация — съществена услуга при нормални обстоятелства — придобива първостепенно значение в изключителни ситуации, като пандемията от коронавирус (COVID-19) през 2020 г.

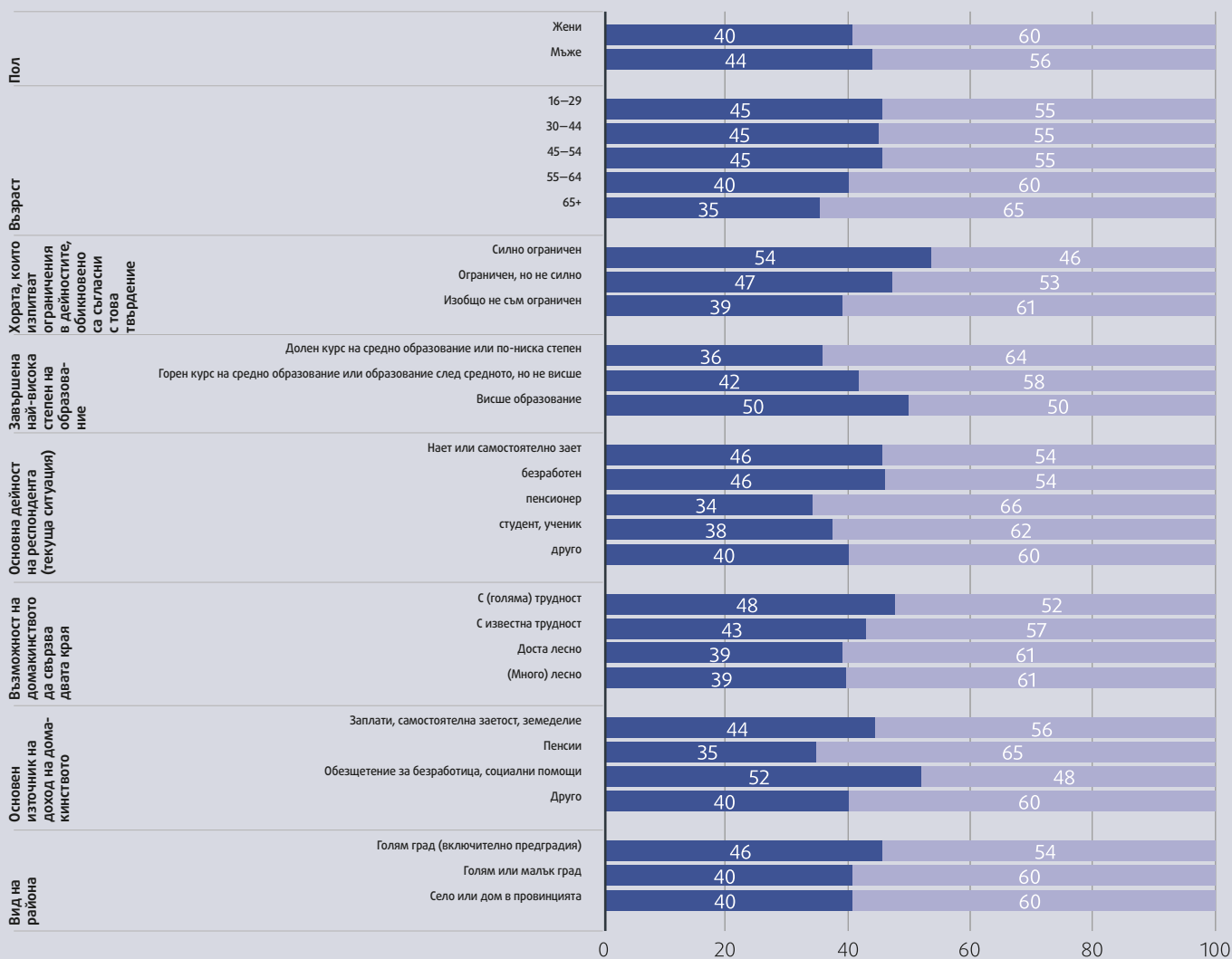
„Публичната администрация работи твърде бавно, понякога са необходими седмици, за да се получи отговор на искания, а когато това бъде направено, информацията е толкова претрупана, че не може да бъде разбрана.“

(Мъж, на възраст над 65 години, респондент от проучването, Германия)

ФИГУРА 6: СРЕЩАНЕ НА ЕДИН ИЛИ ПОВЕЧЕ ПРОБЛЕМИ ПРИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО С ПУБЛИЧНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ/МЕСТНИТЕ ОРГАНИ ПРЕЗ ПЕТТЕ ГОДИНИ ПРЕДИ ПРОУЧВАНЕТО, ПО ИЗБРАНИ СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ (ЕС-27, %) ^(а) ^(б) ^(в)

■ Да ■ Не

Бележки:

- ^(а) От всички респонденти в ЕС-27, които бяха помолени да попълнят раздела „Преживявания в ежедневието“ от проучването (n = 26 493); претеглени резултати.
- ^(б) Категория „Да“ показва дела на хората, които са срещнали поне един от шестте проблема, изброени в проучването, по отношение на публичната администрация и местните органи.
- ^(в) За повече информация относно социално-демографските променливи, използвани в анализа, вж. приложение I към основния доклад.

Източник: FRA, Проучване за основните права за 2019 г. [Събиране на данни в сътрудничество с CBS (Нидерландия), СТИЕ (Люксембург) и Statistics Austria (Австрия)]

Корупцията е по-голям проблем в някои държави членки отколкото в други и засяга по-конкретно здравния сектор. Половината от младите хора смятат подкупите на ниско ниво за приемливи.

- ★ Съвсем малък е процентът на хората (4 %) в ЕС, от които длъжностно лице или държавен служител е искал или очаквал услуга, например подарък или дарение, в замяна на определена услуга. В някои държави — членки на ЕС обаче това е по-често, като в някои държави почти всеки пети човек се е сблъсквал с тази форма на корупция.
- ★ Корупцията във връзка със здравните услуги се счита за особен проблем. В Унгария, Словакия, Хърватия и Латвия над 60 % от хората считат, че поне понякога човек трябва да направи подарък или услуга на някого, за да получи по-добро лечение в държавните болници.
- ★ Въпреки това, според всеки четвърти (24 %) е приемливо понякога или винаги да се даде подарък на длъжностно лице или държавен служител, за да бъде ускорено решаването на въпроси при спешни случаи. Според над 50 % от хората в Словакия, Чешката република и Хърватия е приемливо поне понякога да се даде подарък или да се направи услуга на длъжностно лице или държавен служител, за да се реагира по-бързо на спешна молба. За сравнение, 20 % или по-малко поддържат тази гледна точка в Швеция, Малта, Финландия и Португалия.
- ★ Интересно е да се отбележи, че 48 % от хората във възрастовата група 16–29 години смятат за приемливо да дадат подарък или да направят услуга за разлика от по-малко от 35 % в други възрастови групи.

Корупцията засяга основните права съгласно Хартата, ЕКПЧ и други международни инструменти за правата на човека. Тя нарушава по-конкретно принципите на равенство и недискриминация (членове 20 и 21 от Хартата). В зависимост от сектора — от заетост до здравеопазване — в резултат на корупцията се нарушават и други права.

СТАНОВИЩЕ 7 НА FRA

Връзката между високата степен на разпространение или приемане на корупцията и произтичащото от това въздействие върху основните права на хората — като равен достъп до държавни услуги — трябва да бъде призната и пряко разгледана от публичните администрации в целия ЕС. Това може да се направи, като се обърне специално внимание на работещите в някои ключови сектори, например здравеопазването, в които корупцията е силно разпространена, както и на части от населението — като младите хора — сред които изглежда има по-висока степен на приемане на някои форми на подкуп, като бъде подчертана незаконността на корупцията и правото на хората на добра администрация и равенство в това отношение.

При онези държави членки, в които проучването показва, че действителното разпространение или приемане на корупцията може да е обичайно, държавните органи — подкрепяни от гражданското общество — трябва да положат всички усилия за намаляване на тези нива. Един от начините за справяне с това е като се гарантира, че при изплащането на средства от ЕС, по-специално от европейските структурни и инвестиционни фондове, предложените условия за подпомагане включват позоваване на член 41 от Хартата на основните права на ЕС относно правото на добра администрация. Тези действия следва да се наблюдават систематично от съответните органи на ЕС, като Сметната палата и Европейската служба за борба с измамите (OLAF).

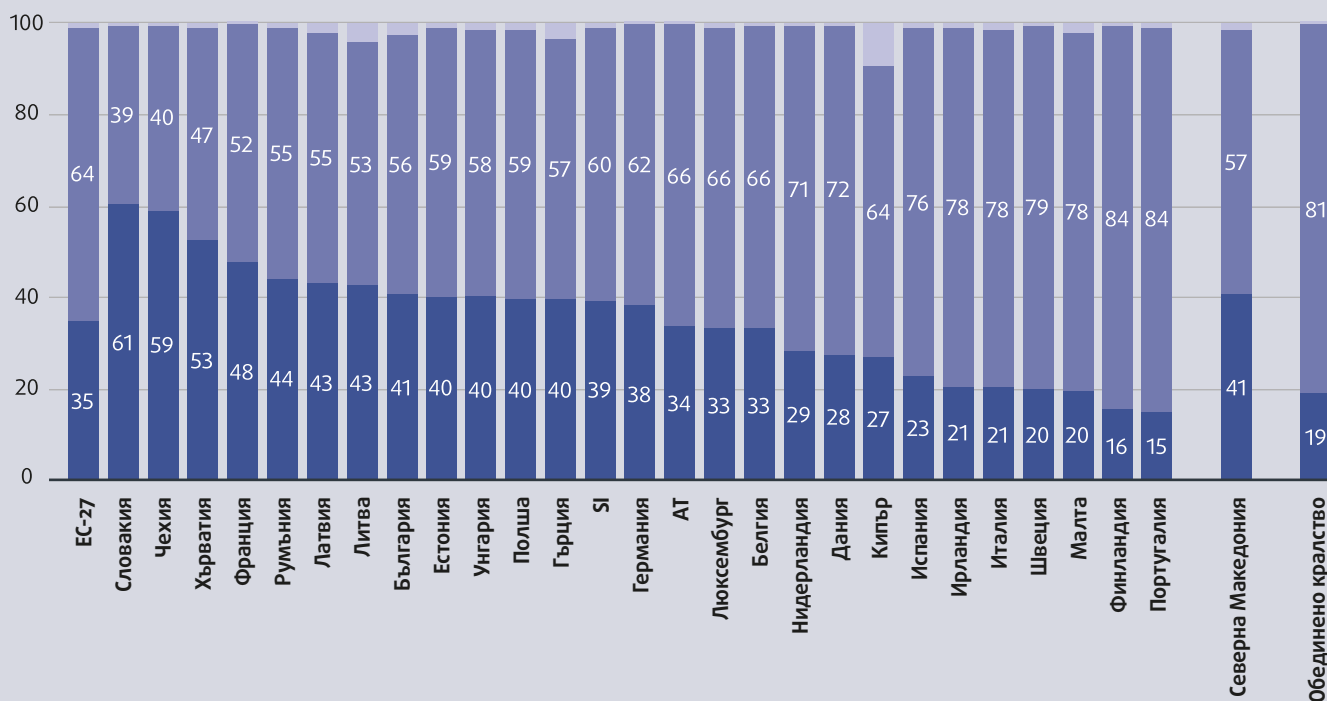
Като се има предвид, че корупцията представлява значителна системна пречка за реализирането на основните права, тя следва да се превърне в постоянен аспект за наблюдение като част от новия европейски механизъм за върховенство на закона, който се основава на солидни и съпоставими доказателства. Това може да послужи за подпомагане на ролята на ЕС по отношение на съществуващите органи, които водят борба с корупцията, по-специално групата държави към Съвета на Европа срещу корупцията (GRECO).

На практика най-често се засягат социалните права. Корупцията в сектора на здравеопазването засяга правото на всеки човек на да получи възможно най-висока степен на здравно обслужване (член 35 от Хартата). В сектора на образованието се засяга правото на образование (член 14 от Хартата). От друга страна, корупцията в съдебния сектор нарушава правото на справедлив съдебен процес и на ефективни правни средства за защита (член 47 от Хартата), които са от ключово значение за прилагането на всички други права на човека и за предотвратяване на безнаказаността. Нещо повече, липсата на независима съдебна система насърчава недоверието към публичните институции и така възпрепятства зачитането на върховенството на закона и демокрацията.

„Лекарите в държавната болница винаги очакват подарък, за да се грижат по-добре за Вас.“

(Мъж, на възраст между 16 и 29 години, анкетиран, Кипър)

ФИГУРА 7: МНЕНИЯ ОТНОСНО ПРИЕМЛИВОСТТА НА ДАВАНЕТО НА ПОДАРЪК ИЛИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА УСЛУГА НА ДЛЪЖНОСТНО ЛИЦЕ ИЛИ ДЪРЖАВЕН СЛУЖИТЕЛ, АКО СЕ ИЗИСКВА СПЕШНА УСЛУГА ОТ НЕГО, ПО ДЪРЖАВИ (%)

- Приемливо е понякога или винаги
- Никога не е приемливо
- Не зная или предпочитам да не казвам

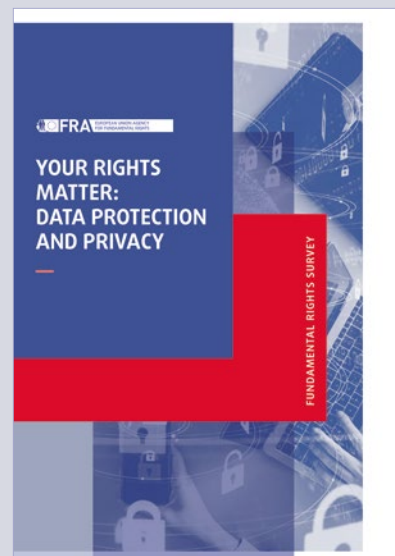
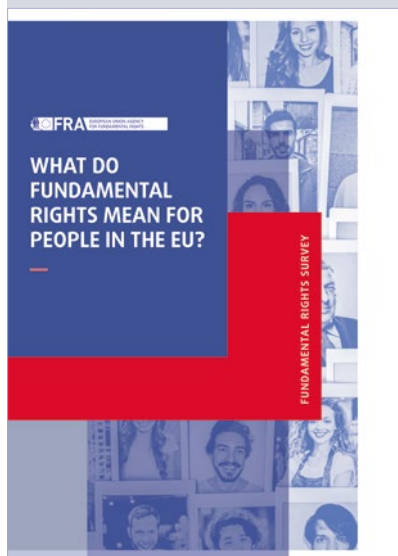
Бележки:

От всички респонденти в ЕС-27, Обединеното кралство и Северна Македония (n = 34 948); претеглени резултати.

Източник: FRA, Проучване за основните права за 2019 г. [Събиране на данни в сътрудничество с CBS (Нидерландия), CTIE (Люксембург) и Statistics Austria (Австрия)]

В настоящото резюме се представят основните констатации от първия доклад на FRA относно проучването за основните права. FRA е публикувала и други публикации, в които се представят избрани резултати от проучването. Достъп до тях може да бъде получен на уебсайта на FRA.

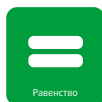

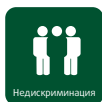
ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ И ЗАЩИТА НА ВАШИТЕ ОСНОВНИ ПРАВА В ЕС

В настоящото резюме се представят основните изводи от първия доклад на FRA, които се базират на проучването ѝ за основните права. В проучването са събрани данни от около 35 000 лица относно техния опит, възприятия и мнения по редица въпроси, които са обхванати по различен начин от правата на човека.

В резюмето се акцентира върху констатациите по отношение на мненията на респондентите относно правата на човека или основните права, върху техните възгледи и възприятия за функционирането на демократичните общества като стълб, върху който правата на човека могат да се развиват, както и върху техните размисления и взаимодействия с публичните служби, които са длъжни да прилагат правото за правата на човека и да защитават правата на хората.

Равенство

Недискриминация

Достъп до правосъдие

Върховенство на закона

Харта на основните права на Европейския съюз

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

FRA – АГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Виена – Австрия

Тел. +43 158030-0 – Факс +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

twitter.com/EURightsAgency

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Служба за публикации
на Европейския съюз